

УДК 378.011.3 – 051: 364 – 43]: 343.121.5 – 056.3 – 053.6 (045)

РОЛЬ ДУХОВНОСТІ В ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ ДО СОЦІАЛЬНО- ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ НЕПОВНОЛІТНІХ З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ

П. В. Цибуліна

У статті розкрито провідну роль духовності в розвитку професійних якостей особистості фахівців соціальної сфери під час їх підготовки до роботи з вразливими категоріями населення; визначено духовність як оціночну категорію особистості фахівця; наведено сутність поняття «соціальна робота з неповнолітніми з обмеженими можливостями»; зроблено акцент на практичну соціальну роботу щодо соціально-правового захисту неповнолітньої особистості; звернено увагу на духовність як засіб спрямування особистості майбутнього фахівця, що передбачає не лише знання та вміння, але й почуття та здатність до співпереживання.

Ключові слова: духовність, особистість, права людини, соціально-правовий захист, фахівці з соціально-правового захисту, неповнолітні з обмеженими можливостями.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Розуміння духовності давно турбує людство і воно змінювалося залежно від історичних умов. Духовність розглядалася під філософським, теологічним, культурологічним, побутовим та іншими кутами зору, проте й сьогодні ще не існує єдиного визначення цього поняття. Зокрема Є. Карпенко вважає, що духовність – це здатність до любові, морального розвитку, освоєння вищих цінностей, знаходження сенсу та саморегуляції за допомогою совісті [3, с.1].

Вже стало традиційним визначати рівень розвитку суспільства його ставленням до найуразливіших верств населення. На жаль, суспільство ще не досягло того рівня розвитку духовності, щоб сприймати таких громадян, як осіб, які мають рівні права зі здоровими людьми. Ця теза є актуальною для розгляду проблеми щодо соціалізації дітей з обмеженими можливостями в сучасному суспільстві. І навіть сьогодні на шляху до демократизації українського суспільства зазначена проблематика є серед актуальних соціальних проблем незалежної української держави.

Внаслідок цього виникає суперечність між необхідністю подолання соціальної ізоляції дітей з обмеженими можливостями та відсутністю ефективної системи їх соціально-правового захисту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковане вирішення даної проблеми і на які спирається автор. У процесі розробки моделі соціально-правового захисту неповнолітніх з обмеженими можливостями може прислужитися низка досліджень вітчизняних учених. Зокрема, аналіз загальних підходів до реабілітації дітей з обмеженими можливостями розглядали Л.Грачов, О.Лебединська, Н.Морова, Л.Тюптя, Т.Єгорова та ін.; питання реабілітації інвалідів та їхньої інтеграції в суспільство висвітлювали Л.Вакуленко, В.Мурза, В.Мухін, Н.Шабаліна та ін.; специфіку процесу навчання студентів з особливими потребами вивчали В.Засенко, О.Рассказова, П.Таланчук, С.Харченко, А.Шевцов та ін.

Питання соціально-правового захисту неповнолітніх відображено у педагогічних працях З.Галковської, Н.Малярової, М.Несміянової, правового захисту й охорони здоров'я дітей Т.Бойченко., О.Вакуленко, Л.Сущенко; соціально-правової політики Г.Бевз, А.Капської., Л.Кривачук. Також цей аспект висвітлено у наукових працях зарубіжних учених (Я.Браунлі, В.Карташкіна, М.Родрігеса, А.Чеботарьової та ін.).

Виділення раніше не вирішених частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Проте аспект щодо ролі духовності в підготовці майбутніх фахівців соціальної сфери до соціально-правового захисту неповнолітніх з обмеженими можливостями у зазначених роботах не розглядався.

Метою статті є співвіднесення духовності й підготовки фахівців соціальної сфери до роботи з незахищеною категорією осіб – неповнолітніх з обмеженими можливостями.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів. З метою реалізації статей 21 та 22 Закону України «Про освіту» Міністерство освіти і науки України (МОНУ) тримає на контролі питання щодо забезпечення навчальних закладів системи освіти фахівцями соціальної сфери з метою якісної організації належного психологічного супроводу учасників навчально-виховного процесу. За даними МОНУ станом на червень 2016 року в системі освіти налічувалось 22 616 працівників. Серед них: 14780 – практичних психологів навчальних закладів, 7054 – соціальні педагоги, 782 – працівника районних (міських), обласних центрів психологічної служби системи освіти та методиста методкабінетів відповідного рівня [8].

Безумовно, що зазначені спеціалісти мають бути високодуховними, адже їх професійна діяльність спрямована на досягнення соціальної справедливості, добробуту особистості та громади, гідності людини як основних цінностей, що лежать в основі прав людини та соціальної відповідальності.

Як зазначає Л.Кривачук, суттєвою проблемою залишається значний дефіцит ставок практичних психологів і соціальних педагогів відносно затверджених нормативів чисельності, у цілому по країні усі типи навчальних закладів забезпечені практичними психологами на 57,33%, соціальними педагогами – лише на 48,45% [7].

Тому вважаємо, що розгляд питання щодо необхідності підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери до соціально-правового захисту неповнолітніх з обмеженими можливостями на засадах духовності та обґрунтування теоретичних засад цього процесу є своєчасним.

Відповідно до прийнятих документів, спрямованих на оновлення вищої школи України, спектр підготовки фахівців поповнився за рахунок нових спеціалізацій з галузі соціальної роботи та соціальної педагогіки. Нововведенням у низці вищих навчальних закладів стала професійна спеціалізація «соціально-правовий захист населення», що розширило можливості підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери за рахунок оволодінням одним із важливих інструментів – соціальною та правовою освітою.

Такий підхід до обґрунтування мети навчання студентів суттєво впливає на якість підготовки фахівців своєї справи, які достатньою мірою володіють фаховими вміннями використовувати знання із соціально-правового захисту населення у своїй професійній діяльності [4, с.3].

Вважаємо за доцільне розглянути характеристику поняття «соціально-правовий захист неповнолітніх». Соціально-правовий захист – це унікальне суспільне явище, в основі якого лежить безперервний процес пізнання і передачі знань про людину, освіту і право, про вплив на індивіда, на його соціальне середовище та на життя в ньому.

Соціально-правовий захист неповнолітніх охоплює певну систему поглядів на різні аспекти соціалізації, зокрема: планову організацію виховання, яка стимулює розвиток моральних якостей особистості, фізичний розвиток як фундамент загального розвитку, індивідуальних та групових контактів у соціальній групі, особливостей впливу педагогічного персоналу, сім'ї, школи, друзів. Як зазначає І.Ковчина, завданнями соціально-правового захисту неповнолітніх є: інформаційно-правова допомога неповнолітнім, психолого-педагогічна та юридична допомога, консультування неповнолітніх дітей та їхніх батьків, контроль за роботою

освітніх установ різного типу, соціально-медична допомога дітям, реалізація культурних і дозвіллевих потреб неповнолітніх [5, с.383].

Духовність у цьому процесі має відігравати важливу роль, адже соціальна робота належить до таких видів професійної діяльності, де не лише професійні знання, вміння та навички, а, в першу чергу, особистісні якості фахівця визначають ефективність та успішність роботи.

Для здійснення соціальної допомоги та надання соціальних послуг представникам соціально вразливих груп, груп ризику та іншим суб'єктам, які перебувають в стані кризи, майбутні фахівці соціальної сфери повинні виявляти емпатію, толерантність, справедливість, тактовність та інші якості особистості, формувати які необхідно під час підготовки майбутніх спеціалістів.

Відповідно до статті 25 Декларації прав людини сучасна правова держава повинна гарантувати право на такий рівень життя, який враховує забезпечення людей їжею, житлом, медичним обслуговуванням, власним добробутом і добробутом сім'ї та правом на соціальне забезпечення у разі безробіття, хвороби, інвалідності тощо. Право людини на соціальний захист є її конституційним правом [2]. Тому духовність як складова професійних якостей майбутніх фахівців соціальної сфери повинна займати значне місце у формуванні особистості майбутнього працівника та сприяти якісному наданню соціально-правової допомоги особам, які зазнають маргіналізації; здійсненню соціальної роботи в системі соціалізації особистості, профілактики негативних соціальних явищ, протидії дискримінації, стигматизації та соціальному виключенню за будь-якими ознаками.

Згідно зі статтею 46 Конституції України громадяни мають право на соціальний захист, що передбачає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, безробіття з незалежних від них обставин, а також в інших випадках, передбачених законом [6]. Для забезпечення реалізації зазначених положень, закріплених Конституцією та низкою документів загальнодержавного рівня, необхідно розвивати у майбутніх фахівців соціальної сфери духовність, що передбачає доброту, любов до людей, душевність, доброзичливість, чуйність, готовність прийти на допомогу, бажання прийняти чужий біль на себе, милосердя тощо.

Як відзначає В.Абрамов, права неповнолітніх задекларовано в міжнародних документах з питань соціально-правового захисту, згідно з якими діти мають право користуватися всіма правами людини (цивільними, політичними, економічними, соціальними та культурними), гарантованими Європейською конвенцією з прав людини, Конвенцією

Організації Об'єднаних Націй про права дитини та іншими міжнародно-правовими актами з прав людини [1, с.45]. У такому контексті соціально-правовий захист неповнолітніх, в цілому, та дітей з обмеженими можливостями, зокрема, повинен бути одним із головних завдань стратегії розвитку держави.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, проблематика щодо підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери з урахуванням необхідності формування духовності в процесі здійснення соціально-правового захисту неповнолітніх, зокрема з обмеженими можливостями, потребує подальшого розвитку. Цей процес пов'язаний не лише з подальшим удосконаленням теоретичної бази та практичної підготовки майбутніх спеціалістів, але й з підвищенням рівня духовності майбутніх фахівців соціальної сфери до цієї роботи, що стане предметом наших подальших досліджень.

Література

1. Абрамов В. І. Международная защита прав ребенка // Международное публичное и частное право. – М., 2006. – № 3. – С.45.
2. Декларація прав людини – Режим доступу: http://www.irs.in.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=82:1&catid=47:un&Itemid=74&lang=ru
3. Карпенко Є. В. Духовність і психотерапія у ціннісному співвідношенні // Психологія і суспільство. – 2013. – №1. – С.126.
4. Ковчина І. М. Підготовка студентів до соціально-правового захисту особистості : навч.-метод. посібник. / За заг. ред. А. Й. Капської. – К. : НАУ, 2005. – 196 с.
5. Ковчина І. М. Теорія і практика підготовки майбутніх соціальних педагогів до соціально-правової діяльності : дис. ... докт. пед. наук: Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. – К., 2008. – 383 с.
6. Конституція України – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
7. Кривачук Л. Удосконалення державно-управлінської діяльності у сфері соціально-правового захисту дітей [Електронний ресурс] / Л. Кривачук // Ефективність державного управління. – 2011. – Вип. 28. – С. 138–144. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum.pdf.
8. Лист Міністерства освіти і науки України Міністерству юстиції України та Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо виконання Плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини за IV квартал 2016 року про стан виконання розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2015 р. № 1393-р «Про затвердження плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року» щодо виконання Плану заходів з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року за IV квартал 2016 року. – Режим доступу: <http://hro.org.ua/files/docs/1483106831.pdf>

РОЛЬ ДУХОВНОСТІ В ПОДГОТОВКЕ БУДУЩИХ СПЕЦІАЛІСТІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ К СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВОЙ ЗАЩИТЕ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ С ОГРАНИЧЕННЫМИ ВОЗМОЖНОСТЯМИ

И. В. Цыбулина

В статье раскрыта ведущая роль духовности в развитии профессиональных качеств личности специалистов социальной сферы в процессе их подготовки к работе с уязвимыми категориями населения; духовность обозначена как оценочная категория личности специалиста; определена сущность понятия «социальная работа с несовершеннолетними с ограниченными возможностями»; сделан акцент на практическую социальную работу по социально-правовой защите несовершеннолетней личности; обращено внимание на духовность как средство направленности личности будущего специалиста, что предусматривает не только знания и умения, но и чувства и способность к сопереживанию.

Ключевые слова: *духовность, личность, права человека, социально-правовая защита, специалисты по социально-правовой защите, несовершеннолетние с ограниченными возможностями.*

THE ROLE OF SPIRITUALITY IN PREPARATION OF FUTURE FACTORS OF THE SOCIAL SPHERE TO SOCIAL AND LEGAL PROTECTION OF UNEMPLOYED WITH RESTRICTED OPPORTUNITIES

I. V. Tsybulina

The article reveals the leading role of spirituality in the development of professional qualities of the personality of specialists in the social sphere during their preparation for work with vulnerable population groups; spirituality is defined as an appraisal category of the personality of a specialist; the essence of the concept «social work with minors with disabilities» is given; the emphasis is placed on practical social work on the social and legal protection of an underage person; attention is drawn to spirituality as a means of directing the personality of a future specialist, which involves not only knowledge and skills, but also empathy feeling and ability to.

Key words: *Spirituality, personality, human rights, social and legal protection, specialists in social and legal protection, minors with disabilities.*

Цыбуліна Ірина Вячеславівна – кандидат наук з державного управління, старший викладач кафедри соціальної роботи та соціальної педагогіки Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської міської ради (м. Харків, Україна). E-mail: aicy@ukr.net

Iryna Vyacheslavivna Tsybulina – Ph.D. in Public Administration, Senior Lecturer in the Department of Social Work and Social Pedagogy of the Kharkiv Humanitarian and Pedagogical Academy of Kharkiv City Council. (Kharkiv, Ukraine). E-mail: aicy@ukr.net